

Daniel Rita

JÖNNEK ELEGEN... TAMÁSIÉRT ES, MÁÉRT ES A FARKASLAKI TURIZMUS MŰKÖDÉSE

A valóság, az autenticitás, a megjátszottság és a feszítettség kérdése számtalan témában és környezetben előfordul a néprajzkutatók körében. A turizmus talán az a terület, ahol a leginkább releváns ez a probléma. Milyen a turistát fogadó közösség valósága? Mi az, amit valóságként tálnak a turistának? És mit fogad el igaziként a látogató? Mit lehet kívülállóként igazinak tételezni? Ezekre a kérdésekre keresem a választ, annak tudatában, hogy néprajzkutatóként válaszként magam is csak egy reprezentációt tudok nyújtani.

Farkaslakára irányuló kutatásom alatt mindig igyekeztem beszélgetéseket kezdeményezni a „farkaslaki valóságról”, azaz mindarról, ami a falu mindennapi életében fontos, ami foglalkoztatja a farkaslakiakat közösségi szinten. E beszélgetések alatt azzal szembeültem, hogy bármiről kérdezhettem, akarva-akaratlanul valamennyi beszélgetőtársam esetében egy idő után a turizmus került szóba. A vélemények ugyan különbözőek voltak, az viszont közös, hogy azt mutatják: nem közömbös, mindannyiuk életének fontos része a turizmus, hiszen saját életükben jelent meg és vált egyre gyakoribbá az idegen báméskodó: a turista.

Minél többet foglalkoztam Farkaslakával, annál világosabb volt számomra, hogy rendkívül érdekes és összetett téma lehet a turizmus kutatása. Ezt a komplexitást szeretném dolgozatomban bemutatni, a Farkaslakán működő élethelyzetek között keresem a kutató, a helyi lakos, valamint a turista számára releváns valóságokat.

Dolgozatom három fő egységre épül. Az első, bevezető rész tájékoztató jellegű, amelyben a lokális turizmus kialakulásának folyamatát írom le. Azért tartom fontosnak ezt már a dolgozat elején bemutatni, hogy kijelentéseimnek alapot teremthessek, illetve, hogy a kívülálló is ráláthasson az eseményekre és tájékozottságot szerezzen a témáról. A továbbiakban azt vizsgálom, hogy melyek azok az idegenforgalmi-kulturális elemek, amelyek vonzzák a turistákat.

Leginkább itt figyelhető meg az összetettség, nagyon sok motiváció találkozása révén alakult ki ennyire sikeresen a helyi vendéglátás. A harmadik részben azt követtem végig, hogy a turizmus megjelenése milyen hatással volt a közösség életére, hogyan alakította azt. A farkaslaki beszélgetéseimből származó részekkel átláthatóbbá és példázhatóbbá teszem a dolgozatot. További forrásként hasznosítottam a Tamási Áron Emlékházban található vendégkönyvek bejegyzéseit,¹ valamint a Farkaslakát reklámozó internetes honlap információit.²

1. A farkaslaki turizmus kialakulása

1.1. Mentalitásbeli váltás

Azt gondolhatnánk, hogy a turizmus kibontakozása rendkívül egyszerű folyamat: megjelennek a turisták, a helyiek rájönnek, hogy ez a gazdasági fellendülés lehetőségét rejt magában, megteremtik az infrastrukturális hátteret, és máris jöhetnek tömegesen a vendégek. Ez viszont korántsem történik ilyen könnyen és főleg nem ilyen gyorsan. És, úgy tűnik, nem is a gazdasági háttér megteremtése a legnagyobb kihívás, hanem az azt megelőző mentalitásbeli váltás. Ennek a váltásnak a során a helyi lakosoknak olyan gondolkodásmódot, viselkedést kell elsajátítaniuk és működtetniük, amelyben meggyökerezhet a turizmus. A mentalitásbeli váltás közösségektől függően lehet hosszabb vagy rövidebb időtartamú, Farkaslaka esetében messzire nyúlik vissza.

Mivel a falunak nincsenek kiterjedt megművelhető földterületei, lakói már a 19. században a mezőgazdaság és az állattartás mellett bokorvágással, almatermesztéssel, szénégetéssel egészítették ki jövedelemforrásait. A kommunizmus idején a korábbiaknál szélesebb mértékben alakultak ki az informális gazdaság különféle formái is.³ Ennek hatásai két irányúak voltak: egyrészt kialakult a találekonyosság, az a képesség, hogy meglássák az új helyzetekben a pénzkereseti lehetőséget, másrészt megtürtté, majd elfogadottá váltak a nem hagyományos

¹ Sajnos nem állt az összes rendelkezésemre, így kettőt választottam ki, az ott fellelhető legrégebbit (1978–1979) és a legújabbat (2007–2008).

² Lásd www.farkaslaka.ro

³ Lásd JAKAB Cs. – MÁRTON L. A. 2000, 119; a szénégetés körüli informális gazdasági technikákról (KINDA I. – PETI L. 2004).

jövedelemszerzési módok, amelyek gyakorlása során gyakran a falu egykori szigorú normáival kellett szembeszegülniük.⁴

Ennek a jelentőségét egy másik példával összevetve tudom leginkább szemléltetni. Benedek H. János egyik tanulmányában⁵ azt a kérdést teszi fel, hogy miért nem alakult ki a turizmus Kisbácsonban, holott minden lehetőség adott volt rá. Az általa felsorolt gátló tényezők közül kettőt emelnék ki, amelyek témám szempontjából is beszédesek. Az egyik, amelyet sokan hangoztatnak, hogy Benedek Elek úr volt, „nadrágos személy”, „nem a paraszti értékrend szerint élt”.⁶ Tamási Áron ezzel szemben úgy állította be magát, mint aki egyértelműen a nép közül való, velük egyenrangú. A másik gátló elem az volt, hogy nem alakult át a hagyományos vendéglátás – amely „előírja a gazda részére a vendéggel való előzékeny viselkedést, a másfajta tevékenységek megszakítását a vendéggel való foglalkozás javára”, a vendég részére „előírja az udvarias viselkedést, valamint a vendégeskedés igényeinek és időtartamának meghatározott keretek között tartását”⁷ – turista alapú vendéglátássá, amely a vendégnek nagyobb szabadságot, a vendégfogadónak fizetséget és kisebb személyességet biztosít.⁸

Láthatjuk tehát, hogy a falu mentalitása nagyon fontos: az, hogy el tudják fogadni a váltást, képesek legyenek feladni saját gátló normáikat és át tudjanak állni a gazdaságilag jövedelmezőbb megélhetési forma elfogadására. Farkaslaka esetében ez minden jel szerint megtörtént, így a turisták megjelenésével és egy vállalkozó szellemű ember biztatására beindulhatott a vendégfogadás.

1.2. Tamási Áron szerepe a turizmus kialakulásában

Ahhoz, hogy kialakulhasson a turizmus, kellett egy indok, ami megadta a kezdő motivációt a turistáknak. Úgy gondolom, hogy ebben az erdélyi faluban ezt a kezdő motivációt Tamási Áron író alakja jelentette. 1966-os végrendeletében azt kérte, hogy halála után Farkaslakán temessék el. Ugyanebben az évben, május 26-án elhunyt, majd a Magyar Írószövetség közbenjárására hazaszállították, és június 10-én sor került a temetésére Farkaslakán.⁹ Az idősebbek szerint ezt követően érkeztek már látogatók, rendszerint Tamási Áron személyes ismerősei vagy

az irodalom iránt érdeklődők, akiket – ha szükséges volt – a helyi értelmiségiek vagy más ismerősök láttak vendégül. Az író testvére, Tamási Gáspár nagyon fontos szerepet töltött be a kezdeti időkben: a legnagyobb turisztikai látványosságnak számított a *Vadon nőtt gyöngyvirág* című kötete kézírata, amelyet szívesen mutatott meg az érdeklődőknek is.¹⁰ A visszaemlékezés 1971-ben nyomtatásban is megjelent, így nagyobb tömegek is hozzáférhettek, többen tudomást szereztek a jó tollú parasztrőről. 1972-ben megalakult a Tamási Egylet, és felavatták a Szervátiusz Jenő és Szervátiusz Tibor által készített szobrot, valamint ünnepélyesen megnyitották az emlékházat is.

Bár abban az időben nehezebb volt az utazás, mégis folyamatosan és rendszeresen látogatták a farkaslaki emlékházat, amelynek a kiállított tárgyak mellett a sajátos vendégfogadása volt a jellegzetessége. Tamási Gáspár ugyanis személyesen beszélgetett el a látogatókkal és vezette körbe őket a berendezett emlékszobában. Azt, hogy a megnyitást követő években már tömegessé váló látogatásról beszélhetünk, az 1978-as vendégekönyv bejegyzései bizonyítják: abból az évből 631 bejegyzés szerepel, egy vagy több aláírással, ám olykor egész iskolai osztályok egyetlen bejegyzéssel vannak képviselve. A turizmusnak ez a formája egy akkor alakuló irodalmi kultuszra ragált, így idegenforgalomról sem abban az értelemben beszélhetünk, mint a mai, tömegessé vált jelenségről. Ebben a korszakban (1972–1989) a turizmus fő mozgatórugója tehát maga Tamási Áron személyi kultusza, a fő attrakció Farkaslakán az őt és életterét reprezentáló emlékszoba, az ott tárlatot vezető Tamási Gáspár, illetve a templom melletti emlékmű és az író sírja.

Úgy gondolom, hogy nagyjából eddig tartott az az időszak, amikor a turisták elsősorban a Tamási-kultusz jegyében érkeztek Farkaslakára. Nem azt állítom, hogy a későbbiekben nem volt fontossága – dolgozatom későbbi részében elemzem, hogyan használják fel a kulturális elemeket, köztük Tamási Áron nevét is –, de akkor már a turizmus motivációja egy nagyon erőteljes etnikai céllal keveredett, ahol Farkaslakát inkább *erdélyi székelly falu* (mindhárom elem egyformán fontos!) mivolta miatt kezdték látogatni. Ez leginkább azzal a ténnyel támasztható alá, hogy a később érkező turisták nagy része már

⁴ Ilyen norma például az, hogy a vendégfogadás szívesség, tehát nem szabad pénzt elfogadni érte, az nem lenne „tisztá” pénzkereset (vö. BENEDEK H. J. 1998, 107).

⁵ BENEDEK H. J. 1998.

⁶ BENEDEK H. J. 1998, 104.

⁷ BENEDEK H. J. 1998, 107.

⁸ Ugyanennek a váltásnak a nehézségét és fontosságát emeli ki Gagyí József is Méréfalva kapcsán. „Székelyföldi falvakban még

általánosnak mondható, de mostanában gyengülni kezdő kulturális mintának” nevezi azt a szokást, miszerint „a vendéget fogadni kell s ellátni; ugyanakkor ez nem mehet a gazdálkodás kárára”, és ami a legfontosabb: „pénzben nem mérhető nagy értéke van a vendéglátásnak mint kivételes (ünnepi), szimbolikus ajándékgesztusnak”. (GAGYI J. 2005, 92.)

⁹ Bővebben lásd SIPOS L. 2006, 211.

¹⁰ M. T. (férfi, 50 éves) visszaemlékezése.

hosszabb időre – egy hétre vagy tíz napra – érkezik, és abból esetleg fél napot ölel fel az emlékház meglátogatása.

1.3. A turizmus iparaggá fejlődése

Farkaslakán, a turizmus terén a változást a rendszerváltás jelentette, de leginkább az 1992-es év, amikor a helybéli K. S. nagy vállalkozásba kezdett: rábeszélte pár farkaslaki családot, hogy külföldi tapasztalatai mintájára faluszinten szerveződjenek vendéglátóipari hálózatba, és fogadjanak vendégeket.¹¹ Azok a családok, akik meg tudták teremteni önerőből az infrastrukturális feltételeket,¹² és nyáron biztosítani tudták az otthontartózkodást, a jövedelmekiegészítés reményében csatlakoztak K. S.-hez. A papírmunkák, valamint az infrastrukturális feltételek teljesítése után 1995-ben megalakult a G. T. vállalkozás, 15-20 család összefogásával. Akkoriban 40-45 ember elszállásolását tudták vállalni egyszerre, családonként 2-4 vendég elszállásolásával. A vezető mára már több utazási irodával (magyarországiakkal) is szerződést kötött, és a szállások számát 35 családra növelte, így 110 személyt tudnak egyszerre elszállásolni a faluban.¹³ A vezető fia is épített egy panziót, ahol 50 főt tud elszállásolni egyszerre; ide a G. T. azon vendégei jönnek, akik nem akarnak családonként lenni.

Bár a G. T. foglalkoztatottjainak száma nőtt, nagyon sokan váltak is le erről a hálózatról, akik önállósodtak, esetleg bővítették a szobák számát, és interneten, önállóan kezdték hirdetni szolgáltatásait. Ez még mindig egy familiárisabb formája volt a vendégfogadásnak, hisz nem szervezett kirándulócsoportokat, hanem családokat, kisebb, 5-15 fős csoportokat fogadtak.¹⁴ Esetükben mélyebb barátságok alakultak ki, visszatérő turistákról beszélhetünk, hiszen a vendégfogadásnak ez a formája lehetővé teszi, hogy a legtöbb időt tölthessenek a vendégfogadó családdal. Eleinte inkább az idősebb generáció vállalta a vendégfogadást, a nyugdíj kiegészítéseként (mivel ők egyébként is nagyrészt otthon tartózkodtak), aztán egyre inkább kezdett a fiatalabb generáció is részt venni ebben a munkában, lehetőséget látva benne. Ahogyan egyre többen felismerték a turizmus nyújtotta lehetőségeket, egyre nagyobb (és személytelenebb) vendégfogadók jöttek létre.

2009-ben hat panzió működött Farkaslakán, ezek különálló épületekben egyenként 8-17 személyt tudtak elszállásolni; ezeken kívül létezett egy

jóval nagyobb is, amely 70 vendég elszállásolását volt képes megoldani. A turizmus továbbra is fejlődik, hiszen tudomásom van egy most építkező fiatal házaspárról, akik 45-50 fő elszállásolására alkalmas panziót terveznek.

A 90-es évek elejétől napjainkig tartó infrastrukturális fejlődés azt jelzi, hogy a helyiek lehetőséget láttak a turizmusban, érdemesnek látták átalakítani lakásukat, életterüket, családi intimitásukat. A fent bemutatott fejlődés következmény, de nagyon beszédes; ezért is tartottam fontosnak részletezni: a turizmus felé fordulás anyagi megvalósulásait láthatjuk az átalakított házakban, felépített panziókban.

2. Kínálat és kereslet

Feischmidt Margit a turizmus indítékait és működését elemző munkájában azt írja: „Az Erdélybe irányuló magyarországi turizmusnak két formája van. Az első esetben a természet, a táj szépségei és a természetközeli falusi életmód vonzzák Erdélybe a turistákat, akik többnyire magyarok lakta (...) parasztházaknál szállnak meg.”¹⁵ Ezt a formát a látványturizmus vagy *ökoturizmus* kategóriájába sorolhatjuk, és szorosan kötődik a másik típushoz, amely az *örökségturizmus* felé mutat, amely során „látványosságként emlékműveket, szobrokat, templomokat, nevezetes események színhelyeül, neves emberek lakhelyeül szolgáló épületeket vagy sírhelyeiket tartják számon”. Ennek fő szempontja, hogy magyar vonatkozású hely legyen, „ilyenformán az örökségturizmus egy speciális esetével állunk szemben, az etnikai turizmussal, amelynek legfontosabb motivációja az etnikai és kulturális azonosság és az autentikus nemzeti létezés megtapasztalása utáni vágy”.¹⁶

2.1. A falu kínálata

A turista leginkább interneten néz információ után a szálláshelyekkel és magával a faluval kapcsolatban, ezért fontosnak tartottam tanulmányozni a Farkaslakát reklámozó internetes oldalt is. Annak ellenére, hogy az interneten történő önreklámozás egy jól meghatározott séma szerint épül fel, általánosan használt elemekkel, vannak olyan motívumok, amelyek kizárólag Farkaslakára jellemzőek. Jelen esetben éppen ennek vizsgálata a fontos: mi az, amit a falu különlegesként ajánl, meggyőzve a látogatót, hogy azt a települést, illetve szálláshelyet válassza.

Az oldalon három panzió kínálja szolgáltatásait. A legelső ajánlata: „székelyföldi csillag-kirándulások,

¹¹ Tanulságos ennek a résznek a kapcsán elolvasni Gagyí József már idézett tanulmányának idevonatkozó részét (GAGYI J. 2005, 92-96). Meglepő, mennyire hasonló a két faluban a turizmus kialakulásának folyamata.

¹² Ilyen feltétel például a benti fürdőszoba és illemhely, külön

szoba, villany, gáz és bevezetett, tisztított víz.

¹³ K. S. szóbeli közlése alapján.

¹⁴ Valamennyi panzió interneten is elérhető.

¹⁵ FEISCHMIDT M. 2005, 13-14.

¹⁶ Uo.

gyalogos és autós tereptúrák, útiterves kiruccanások, lovaglás, vadles, gombászás, malacsütés. Búboskemenca, bogrács, malac-, kenyér-, kürtöskalácssütés akár a vendégeink segítségével is”. A következő szolgáltató egység beszédes neve Tamási Áron regényhőisével válik ismerőssé.¹⁷ Reklámjukban a névhez híven az író és a sírját emelik ki, valamit a székely nép vendégszeretetét. A harmadik vendégház „önrekláma” a legrövidebb: „Otthon Tamási Áron szülőfalujában »Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne«”.¹⁸

A *Farkaslakáról* és a *Látványosságok* című oldalon a hangsúly Tamási Áronra helyeződik, valamint a helyi látványosságok bemutatása (amelynek három eleme is az író nevéhez köthető), ebből szintén az látható, hogy a falu az ő alakját képes igazi helyi specifikumként felmutatni.

Farkaslaka tehát a fejezet elején bemutatott kettős célzatú turizmust kínálja. Egyrészt a személyességet, pihenést, túrázást, természetközelséget, a falusi élet csendjét (a tömegturizmussal szemben), másrészt a kulturális örökséget ajánlja mint megtekintendő (tehát tárgyasítható és később eladható) látványosságot. Ennek is két részét különböztetném meg: egyrészt a Tamási Áronhoz kapcsolódó emlékház és műemlék, másrészt az „autentikus falu” „autentikus elemei” képviselik a látványként átélésre ajánlott „farkaslaki valóságot”.

Farkaslaka látvánivalói mellett még egy szempontból kivételesen jól vonzza a látogatókat: szerencsés elhelyezkedése révén. A Székelyudvarhely melletti faluból ugyanis minden olyan hely egy nap alatt elérhető, amelyek általában a magyarországi turisták célpontjai szoktak lenni (Parajd, Békási-szoros, Csíksomlyó stb.).

2.2. Amit elsőre láthatunk

A faluba beérkezve, anélkül, hogy a lakóházak közé kellene mennünk, a templom mellett megtekinthető a Szervátiusz Jenő és Szervátiusz Tibor, apa és fia által készített *Tamási-emlékmű*. Ide székelykapun keresztül vezet az út, amelyen rovásírásos felirattal köszöntik a látogatót. Az emlékművön (1. ábra) egy kopjafa látható, a székely címerből ihletett hold és csillag, valamint az író műveiben szereplő figurák közül láthatunk néhányat. A hátsó oldalon felirat olvasható: „Tamási Áron, 1897–1966 / Törzsében székely volt / fia Hunniának / hűséges szolgálja / bom-

lott századának”. A székelykapu, az emlékművön szereplő alakok és jelképek a székelységet, másságot sugallják, míg a felirat a Magyarországgal való egyiséget fejezi ki. Ez a furcsa kettősség jellemzi nemcsak Farkaslaka, hanem egész Erdély turizmusát. Kétféle diskurzív stratégia különböztethető meg: „az egyik a szimbolikus bekebelezés, amelyik az idegenséget minimalizálva és historizálva Erdélyt mint a valamikori Magyarország maradványát, sőt annak legautentikusabb részét láttatja, a másik pedig egyfajta belső orientalizmus, amely a nyugatosodott és urbanizálódott Magyarországgal szemben Erdélyt másként, egzotikusként, természetközelié, hagyományosként mutatja be”.¹⁹ Ez a kettősség, a hasonlóság és másság dichotómiája a továbbiakban is fontos lesz, hiszen nemcsak Farkaslaka láttatása ilyen, hanem vélhetően a turista is egyik vagy másik nézettel azonosul, és azt keresi a faluban.

Érdeklődéstől függően a látogató megtekintheti a katolikus templomot, Tamási Áron régi iskoláját, valamint a *Jakab-portát*, Jakab Rozália és elhunyt férje, Jakab Zsigmond²⁰ munkásságát. A szöttesek a tipikus (ám ma már nem használt) farkaslaki írásos technikával készült szőnyegek, amelyeket szívesen megcsodálnak a turisták, és – mivel csak ezt a lakásbelső látják – azt hihetik, hogy valóban ilyenekkel találkozhatnak bármely házbelsőben.

A rövid időre érkező turisták azonban kihagyják ezeket a látványosságokat, inkább az emlékházat keresik meg. Az ahhoz vezető úton végig kék táblák jelzik a helyes irányt, de a helyiek is nagyon segítőkészek: ha idegent látnak a faluban, szívesen eligazítják az emlékházhoz. Útközben több helyen is portékájukat áruló emberek ülnek a padokon, turistákat várva, akik vélhetően megveszik tőlük a télen megkötött csipkéket, megszótt takarókat és szőnyeget.

A turista következő állomása az *emlékház* (2. ábra). Ez komplex vizuális rendszerként igyekszik átfogó képet nyújtani a Tamási Áron munkásságáról, kialakítása tudatos, arra törekszik, hogy aktivizálja a látogató feltételezett tudását és új információkkal is kiegészítse azt. Ez leginkább a kifüggesztett szövegek esetében érhető tetten. Tamásinak például olyan műveiből választottak részleteket, amelyek az iskolai tananyag részét képezik: a *Bölcső és bagoly*, valamint az *Ábel-trilógia* szövegrészletei olvashatók.

A múzeumok tárgyai esetében a legfőbb szempont az eredetiség, autentikusság, hiszen ebben áll

¹⁷ A tulajdonossal folytatott beszélgetés közben megkérdeztem, honnan ered a név, és ezt a választ kaptam: *Hát honnan? Egyszerű. Onnan, hogy Tamásinak Ábel a hőse, és ugye hogyha, hát végülis hogyha szállásadás, akkor a bölcső felel meg a legjobban, s akkor így lett ez a társítás.* (J. R., nő, 37 éves, Farkaslaka, 2007. 12. 27.)

¹⁸ Talán a legismertebb Tamási Áron-idézet.

¹⁹ SEBESTYÉN A. 2005, 63.

²⁰ Helyi értelmiségiek, Tamási Áron ismerősei voltak, mindketten részt vállaltak az emlékház 1972-es megnyitásában. Jakab Zsigmond állatorvos fa- és csontfaragásokat, metszeteket, neje pedig szőnyeget és szötteket készített.

a tárgy szimbolikus értéke.²¹ A Tamási Áron Emlékház 2006-os felújítása alkalmával azonban minden eredeti tárgyat és kéziratot elvitt a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum, ezek helyett másolatokat hagyott. Az, hogy az iratok nem eredetiek, a laikusok számára is egyértelmű. Ezt tudva kérdéses az, hogy mégis miért érdekesekek, a másolatoknak mi adja a szimbolikus értékét. A vendégkönyvek reflexiói szerint nem is annyira az elhelyezett tárgyak és a kifüggesztett szövegek a fontosak, hanem sokkal inkább maga a ház, a tudat, hogy az író ott élt valamikor, és az, hogy az útbaigazító személy Tamási Áronnak a rokona (ez még hangsúlyosabb volt, amikor az írónak a testvérei voltak a gondnokok).²² A személyes tárgyak, a ház, a környezet, a diófa – tehát azok az elemek, amelyek Tamási Áronnal érintkeztek – szimbolikus erejük abban áll „hogy egy »nagy emberhez« kötődnek. E kötődés nem jelent egyebet, mint hogy a tárgyak képesek arra, hogy beszéljenek gazdájukról: megidézzék az életét, megidézzenek egy elmúlt, de mégiscsak jelen lévő életutat, s felidézzék azt az életformát, amely keretet adott mindennek”.²³

A kultuszokban nem is annyira a tudás, a racionális igazság a fontos, hanem az érzelmi ráhatás. Ebben a kontextusban az emlékház tárgyainak elsődleges feladata az, hogy a „szélesebb közönség számára megismerhetővé, tapasztalhatóvá, átélhetővé, életük részévé tegyék s közös hagyományt, és megmutassák hatalmát”.²⁴ Az emlékház tehát az író fontosságát hangsúlyozza az életút bemutatásán keresztül, látszólag etnikai jegyek nélkül. Viszont Tamási Áron önmagában is Magyarországot Erdéllyel összekötő jelképként van jelen a farkaslakiak tudatában (és ezt fel is kívánják mutatni), mint aki hű maradt hazájához Magyarországon is. A hazatérés nagy jelképe, aki hírét vitte a székelyeknek, és végül küldetése befejeztével végleg hazatért.

Az emlékműhöz és emlékházhoz való viszonyulásban számos közös elem ismerhető fel. Vannak olyan visszatérő vendégek, akik az emlékmű és emlékház látogatását ritualizált módon, szinte zarándoklatszerűen ismétlik meg évről évre.²⁵ Mindenképp a zarándoklat egy bizonyos formájáról kell beszélnünk,²⁶ hiszen „a turizmus lehetőséget nyújthat egy másfajta

morális állapot megtapasztalására, melyben a résztvevő a nem mindennapit, az egyedít élheti meg, és átléphet a szakrális világba, ahol a lelki és kulturális vágyai kerülnek előtérbe”.²⁷ Ebben az értelmezésben a szent a mindennapok profanitása ellenében jelenik meg, a hétköznapiakban elszennvedett kötelességvállalás „fizetségeként”.²⁸ Az emlékháznak és az emlékműnek tehát nem is annyira a materialitása a fontos, mint amennyire a *szimbólum-értéke*, az a tudás, amelyet aktivizál, a *szakralitás*, amelyet a látogató tulajdonít neki, valamint maga a tény és a tudat, hogy hétköznapi emberként valami *más, különleges, szokatlan* élethelyzetbe, egy közismert és ünnepelet személyiség életterébe léphet.

A látogatás során két fontos eseményre kerül sor, amelyek a látogatás forгатókönyve szerint szinte elmaradhatatlanok: az egyik a *fénykép* készítése, azaz a valóság megörökítése), a másik pedig az *emléktárgy, szuvenír* vásárlása. Tulajdonképpen mindkét mozzanatnak ugyanaz a szerepe: az, hogy bizonyítsa és „materializálja magát a szimbólumfogyasztást”.²⁹

2.3. Elvárások és feszítettség

Ha a turista nem egy napra érkezik, és célja nem pusztán Farkaslaka megtekintése, akkor több lehetőség nyílik a helyiekkel való interakciókra is.

A faluban eltöltött idő függvényében a látogatók képviselőit két csoportba tartozónak vélem: az egyik csoport tagjai számára Farkaslaka csupán szálláshely, napközben Erdély híres helyszíneit járják be; a másik csoportba azokat az embereket sorolom, akik Farkaslakára mint célállomásra érkeznek, és pihenéssel, helyi túrázásokkal, a falusi világ megismerésével szeretnék idejüket tölteni. Utóbbiak sok időt töltenek a szállásadó családdal, gyakran részt vesznek a megmutatásra szánt hétköznapijaikban is, céljuk a székely falu „valóságának” megismerése.³⁰

Ez a realitás viszont ritkán azonos azzal, amit felmutatnak a turistáknak az ott-tartózkodásuk hete alatt; az autentikusnak vélt elemek gyakran közel sem eredetiek, nem annyira hagyományosak, mint inkább nagymértékben megrendezett, s gyakran csak a vendég kedvéért kerülnek elő. Az étkezés menete az egyik legszemléletesebb példa. A vendégeknek véres,

²¹ FEJŐS Z. 2000, 24.

²² Jelenleg S. F., az író legkisebbik húgának unokája az emlékház gondozója.

²³ LAKNER L. 2007, 16.

²⁴ Uo. 15.

²⁵ Ezt leginkább a vendégkönyvek bejegyzéseiből láthatjuk.

²⁶ Igaz ugyan, hogy Korpics Márta élesen elkülöníti a zarándoklatot a turista szerepétől (KORPICS M. 2000, 173–176), de úgy gondolom, hogy felismerhetők olyan elemek, amelyek zarándoklatra, a szakralizált hely ritualizált felkeresésére utalnak. Véleményem szerint a szerző túlságosan köti a zarándoklatot az isteni

szentséghez, holott egy ember életében rengeteg profán dolog és esemény éppen a szent attribútumai által szentelődhet meg.

²⁷ JEDZINÁK K. 2002, 72.

²⁸ SEBESTYÉN A. 2005, 51.

²⁹ SCHLEICHER V. 1998, 212.

³⁰ *Vannak olyanok, akik direkt ide jönnek, már nem mennek sehová, azok reggeltől estig itthon vannak, napoznak, jól érzik magukat. Ez a legrosszabb. Velük kell lenni. (...) S akkor az van, hogy meggyünk velük hol ide, hol oda, mindig el kell velük menjünk a zöldre, gombászni, tehát ilyen közös programok.* (J. R., nő, 37 éves, 2007. 12. 27.)

májas, kolbász, szalonna, túró, hagyma és házikenyerét a menü; ezzel szemben a vendéglátó család általában szalámit, margarint, préselt sajtot, paradicsomot és bolti kenyeret eszik. A turista viszont a neki külön tálalt székely reggeli „valósága” nyomán elhiheti, hogy hiteles, amit megél.

A látogatóknak ez a csoportja egy skanzenszerű, hagyományos világba szeretne belépni, egy olyan helyre, amely alapjaiban különbözik az urbánus mindennapoktól. Úgy szeretnének azonosulni a természetközeli ember életével, hogy közben távol maradjanak attól. Ám éppen a turista mivoltuk az, ami eltávolítja őket ettől a világtól, az a tudat, hogy csak ideiglenesen lehetnek részesei ennek a hagyományos világnak – tehát csak a pozitívumait élhetik meg, mindvégig megtartva a visszalépés lehetőségét.³¹ A vendégfogadók természetesen alkalmazkodnak ehhez az igényhez, ugyanis érzik azt, hogy „az autentikusnak a turizmus rendszerében nagyon komoly egzotikumpotenciálja van”, és az egzotikummal nagyon könnyű lekötni a figyelmet, majd hosszabb ideig tartó maradásra (és a későbbiekben visszatérésre) csábítani a vendéget. Az éles szemű turista minden bizonnyal érzékeli a szerepjátszást, viszont nem biztos, hogy észre is akarja venni. Az átlagos vendéget valószínűleg nem érdekli az etnográfiai perspektíva, vagyis a hagyományok mélysége, hitelessége, hanem mindig az újat, a látványt, a felemelő és megdöbbentő élményt keresi.³²

Nagyobb mértékű feszítvításról, megrendezett-ségről általában a helyi vendégfogadók kapcsán beszélünk. Viszont azt is érdemes megjegyezni, hogy a vendég maga is eljátszik egy kulturálisan kódolt szerepet, a mindenre rácsodálkozó látogatóét,³³ amely a vendégfogadó kedvességéhez és vendégszeretetéhez hasonló feszítív szereplés lehet, egyfajta válaszlás, köszönet, kompenzáció.

Ezzel szemben a turista minden valószínűség szerint valóban áhítattal tekint az emlékműre, amelyet körbejár, megtapogat; kérdéseket tesz fel, fényképet készít, sok esetben lerója kegyeletét, kifejezi tiszteletét virág, koszorú elhelyezése által.³⁴

3. A turizmus hatásai

Egy közösség élete soha nem állandó, folytonosan változik, alakul, igazodik a külső hatásokhoz. Egy új elem, attitűd lényegesen megváltoztathatja a helyiek életét. A farkaslaki turizmus az egész közösségre hat, mert ha nem is kerül mindenki közvetlen kapcsolatba a látogatókkal, a vendégek jelen vannak a faluban, a szomszédok megosztják egymással idegenekhez fűződő történeteiket. A falu ily módon egy működő élet- és kontextusháló, amelyben az elemek összefüggésben vannak, a különböző hatások kétségtelenül valamennyi résztvevőre hatnak, eltérő intenzitással.

A változás legszembetűnőbben a *mindennapokban* jelentkezik. Mivel a turizmus sokaknak megélhetést vagy jövedelemkiegészítést biztosít, vendégfogadóként arra kényszerülnek, hogy feladják addigi életmítájukat. Például míg korábban nyáron a család minden tagja mezőre mehetett, a vendégfogadás ideje alatt valakinek állandóan otthon kell maradnia főzni, takarítani. Meg kell nyitni a vendégszobát, el kell viselni azt, hogy idegenek járnak-kelnek a családi hajlékban. A család étkezési szokásai is átalakulnak: ha addig nem is volt mindig minden napra más-más kétfogásos ebéd, a vendégek otléte megköveteli a változatosságot. Az addigi életritmust is felborítja a vendéglátás, hiszen az új vagy visszatérő vendégekkel el kell beszélgetni, akár éjjelbe menően is, ha azok kedvet éreznek hozzá.

De még ha nem is a vendégfogadók csoportjába tartozik valaki, akkor is szembesülnie kell azzal, hogy nap mint nap idegenek mennek el a háza előtt, olykor lefénnyképezik a kapuját, esetleg őt magát is. Egy székelyföldi faluban végzett vizsgálat kapcsán egy kutató megállapította, hogy a helyi lakosokat zavarja a turista jelenléte, betolakodónak tartják, s leginkább az intim szféra megsértése, a mindenre való rácsodálkozás és tájékozatlanságuk ellen emelnek kifogást.³⁵ Érdekes, hogy bár Farkaslakán is rengeteg ilyen történettel találkoztam, ott nem mint idegesítő, zavaró dolgokat jegyezték meg, hanem nevetséges történetekként mesélték, jól szórakozva rajtuk, a vendégfogadók egymást túllícitálva emlegették fel ezeket.³⁶

³¹ Vö. SZABÓ Á. T. 2008, 122.

³² Lásd Edward M. Bruner *Culture on Tour. Ethnographies of Travel* című könyvének ismertetésében (BATA T. 2007, 275.)

³³ Vö. Urry John *tourist gaze*-fogalmával, mely arra utal, hogy „mikor megszokott környezetünktől megválnak, mindenre ránézünk és mindent megnézünk, amivel utunk során találkozunk, érdeklődéssel és kíváncsisággal szemléljük a számunkra szokatlan tájat vagy várost”. (BÓDIS Krisztina 1998, 189.)

³⁴ Ennek tárgyi bizonyítékai az emlékház udvarán elhelyezett koszorúk is. Lásd 3. ábra.

³⁵ KISS M. 2008, 552.

³⁶ Egyetlen példa erre: beszélgetőtársam a kellemetlen élmény mesélésekor nem annak a bosszantó oldalát emelte ki, hanem a tájékozatlan turista nevetségességét: *Olyan volt, hogy látszik, hogy nem gondolkoznak, látszik, hogy nincs egy kicsi logikájuk. Azt mondja, hogy jaj, kenyérsütés, jaj Istenem. S akkor beálltak anyum mellé így reggel hatkor nézték, hogy dagaszt. „Jaj, még raksz lisztet hozzá, jaj, igen? Jaj, s akkor így megsül. Jaj, igen sós vízzel, igen.” S tudod, úgy bugyukolnak magukban, mint a kicsi hülyék. S akkor jött anyum a kenyérral, s akkor azt kérde, hogy „ez tekenyőstől berakják?” Néztük, hogy te jó ég. Vagy hogy lapátostól berakják. Gondoltam magamban, hogyne, van húsz lapát s átdugjuk a lapát nyelit... (F. R., nő, 23 éves, 2007. december 28.)*

Mivel a turisták nagy része Tamási Áron miatt érkezik a faluba, a helyiek *Tamásihoz való viszonyulás*át is megváltoztatják. Egyrészt a tudat, hogy vannak olyan emberek, akiknek megéri nagyon messziről eljönni Farkaslakára azért, hogy meglássák Tamási Áron szülőföldjét, felértékeli számukra az író magát, és ők is kezdenek még büszkébbek lenni arra, hogy egy faluban születtek vele. Másrészt az idegenek érdeklődése az íróval kapcsolatos tárgyi tudásuk gyarapodását is elősegíti. A turisták közül sokan ugyanis azzal az előfeltevéssel érkeznek a faluba, hogy a helyiek, lévén, hogy közelebbiek az íróhoz, valószínűleg többet is tudnak róla.³⁷ Vannak páran, akik miután rájöttek, hogy a látogatók milyen elvárásokat támasztanak velük szemben, elkezdtek többet foglalkozni az író munkásságával.³⁸

Még egy nagyon fontos hatása a turizmusnak: az idegennel való folytonos találkozás hozzájárul a farkaslaki *identitás* kialakulásához, megerősödéséhez. Kialakul és megszilárdul a mi-tudat az ők, a mások csoportjával szemben. Az *ők* sok esetben a magyarországi magyarok, akik Erdélyt hol Magyarországról részének, hol egy másik, egzotikus világnak tekintik. Ezt a kétféle szemléletet a helyiek jól érzékelik, és rendszerint az elvárásoknak megfelelően vállalják és mutatják fel egyik vagy másik identitást. Azt jelenti ez, hogy kialakult bennük egy erőteljes székely öntudat, ugyanúgy, mint a magyar. A turizmusnak tehát Farkaslaka társadalmi vonatkozásában a legmélyrehatóbb hatása az volt, hogy hozzájárult a helyiek magyar, székely, és azon belül pedig a farkaslaki identitásának tudatosításához.

A turizmusnak a *másik oldal*, a turisták irányába is van hatása, amely ugyanolyan fontos lehet, mint a faluban érzékelhető változás. A vendégek magukkal viszik az itt készült fényképeket, ajándéktárgyakat, melyek által kitágítva a teret, mintegy magukkal viszik Farkaslakát emlékeiken keresztül, és mivel immár részben sajátjuknak is érzik azt (hiszen ott jártak és birtokba vették), kapcsolódhatnak Farkaslaka lokalitásához.³⁹

A késő modern társadalmakra jellemző gyakorlat az, hogy szimbolikus jelentésekkel ruháznak fel különböző helyeket, „olyan kulturális reprezentációkat alkotva róluk, amelyek nemcsak befogadják, de legitimizálják és meg is erősítik”⁴⁰ azokat a diskurzusokat, amelyek alapján valamilyen szempontból olyan haza képét alkotják meg, amelybe az az ember

is be tud kapcsolódni, aki más szempontból nem tartozik oda. Jelen esetben Magyarország felől van egy „olyan szimbolikus térfoglalás (...), amely által a nemzeti létezés autentikus formáit kötik Erdélyhez”.⁴¹ A magyarországi vendég többszöri farkaslaki tartózkodása alatt kapcsolatokat épít ki, elkezd érdekleni az ottaniak valósága (vagy valóságnak hitt élete), így elkezd kötődni ahhoz az lokális térhez is. Mialatt megtartja saját (valós) lokalitását, valósan érzi a Farkaslakához kötődőt is, így kialakíthatja saját „plurális identitását”.⁴² Ezt az érzését felerősítik az azonosságot hirdető politikai diskurzusok is, amely által valami egészen különös történik: a valaha még idegen turista néhány látogatás után egy közösségből valónak érzi magát a farkaslaki vendéglátójával. Ezáltal, úgy gondolom, hogy nem csak imaginárius terek, közös lokalitások termelődnek, hanem imaginárius közösségek is létrejöhetnek. Ha elfogadjuk ezt a feltételezést, akkor elképzelhető, hogy létezik egy olyan farkaslaki kvázi közösség, amelyben együvé tartozhatnak számtalan identitással és térbeli elhelyezkedéssel rendelkező emberek, akik valóságként tapasztalhatják meg a közösségi élményt.

4. Befejező gondolatok

A turizmus bemutatása kapcsán nagyon sok kérdés vetődött fel az autentikussággal kapcsolatosan. Valóságról beszéltem, miközben felvillantottam ugyanabban az időben egy másik valóságot is. Mi hát a valóság a farkaslaki turizmus esetében? Mit nevezhetünk hiteles viselkedésnek? A legegyszerűbbnek az a válasz kínálkozik, hogy a mindennapok tarthatók annak a megjátszott ünnepnapok ellenében. A farkaslakiak életébe, mindennapjaiba viszont már visszavonhatatlanul beépült a vendégek jelenléte, már nem ünnepi számukra a vendégfogadás rituáléja, s mégis azt láthatjuk, hogy gyakran szerepjátszásra vállalkoznak vagy kényszerülnek, amely tehát nem azonosítható autentikus viselkedésként.

Ha a választ a kilépésben, a mindennapitól való eltávolodásban keressük, amikor nem kötnek a normák, azt látjuk, hogy a turisták begyakorolt minta szerint viselkednek, kulturális szerepjátszás mentén élik meg a látogatói szerepüket. Amennyiben tehát a forgatókönyvszerű, ritualizált és ekképp végigjátszott szerepet tekintjük, szintén rá kell jönnünk, hogy ez az attitűd sem nevezhető teljes bizonyossággal hitelesnek.

³⁷ Magam is hasonló feltételezéssel érkeztem a faluba, de hamar rájöttem, hogy ez mennyire nincs így.

³⁸ Egyik kedves emlékem egy út mellett áruló lányhoz kötődik, aki, miután Tamási Áronról kérdeztem, rögtön előkapott a széke alól egy Tamási-monográfiát, hogy véletlenül se mondjon hamis információkat.

³⁹ A lokalitás fogalmát Appadurai értelmezése szerint használom: „Számomra a lokalitás mindenekelőtt kapcsolatokat és kontextusokat, és nem fokozatokat vagy térbeliséget jelent”. (APPADURAI, A. 2001, 3.)

⁴⁰ FEISCHMIDT M. 2005, 7.

⁴¹ Uo.

⁴² NIEDERMÜLLER P. 2002, 142.

Valamiféle elfogadható választ (talán az egyik igazságot?) az utolsó fejezet kapcsán fogalmazhatunk meg. A plurális identitások kapcsán láthattuk, hogy egy ember egyszerre több valóság része is lehet: valósnak érezheti saját, valamint az imaginárius lokalitását is. Ha tehát egyetlen embert is több valóság határozhat meg, akkor nem csodálkozhatunk, hogy egy olyan komplex rendszer, mint a turizmus is különböző valóságokat mutathat. A véres-májás ugyanúgy a farkaslaki mindennapok valósága lehet a turista számára, mint ugyanabban az időpontban a szalámi a vendéglátó számára.

A farkaslaki turizmus kapcsán a vendéglátók és a turisták eltérő módon megélt és reprezentált mindennapok autenticitása végső soron részizgazságokat tartalmaz mindkét oldalon. Hogy hogyan tudunk eligazodni ezek között? Úgy gondolom, hogy ezekben a komplex rendszerekben, mint amilyen a turizmus is, már nem is annyira azt kell megfigyelnünk, hogy mi az ezek mögött húzódnó Valóság, hanem azt, hogy mit *akarunk* igaziként *láttatni*, és mit valóságként *elfogadni*.

Daniel Rita – BBTE, Kolozsvár (magiszteri hallgató); drita.daniel@gmail.com

Irodalom

- APPADURAI, A.
2001 A lokalitás teremtése, *Regio*, 12, 3, 3–31.
- BATA T.
2007 „Mesék a terepről”. Az etnográfus és a kulturális turizmus esetei, *Tabula*, 10, 2, 275–280.
- BENEDEK H. J.
1988 Turizmus és helyi társadalom. A faluturizmus esélyei a Székelyföldön egy konkrét példa tükrében, in: Fejős Zoltán (szerk.): *A turizmus mint kulturális rendszer*, Budapest, 103–110.
- BÓDIS K.
1998 Posztmodern turizmus, in: Fejős Zoltán (szerk.): *A turizmus mint kulturális rendszer*, Budapest, 189–196.
- FEISCHMIDT M.
2005 A magyar nacionalizmus autenticitás-diskurzusainak szimbolikus téréfogalása Erdélyben, in: Uő (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók*, Néprajzi Múzeum, Budapest, 7–32.
- FEJŐS Z.
2000 Múzeum, turizmus. A kulturális találkozás és a reprezentáció rendszere, in: Fejős Zoltán – Szijártó Zsolt (szerk.): *Turizmus és kommunikáció*, Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, Budapest–Pécs, 236–252.
- GAGYI J.
2005 Örökségsítő Máréfalva. Az örökségturizmusra való berendezkedés első lépéseiről egy székelyföldi faluban, in: Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók*, Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, Budapest–Pécs, 85–99.
- JEDZINÁK K.
2002 Kitüntetett pontok. A kultuszhelyektől a turisztikai látványosságig, in: Fejős Zoltán – Szijártó Zsolt (szerk.): *Egy tér alakváltozásai*, Néprajzi Múzeum, Budapest, 71–84.
- JAKAB Cs. – MÁRTON L. A.
2000 Adalékok Farkaslaka településfejlődéséhez és építéstörténetéhez. Előjáróban, in: Jakab Csaba – Márton László Attila – Mihály János: *Farkaslaka múltja és jelene*, Kalota Könyvkiadó, Kolozsvár, 119–120.
- KINDA I. – PETI L.
2004 Szenesek. A tradicionális erdőkiélés és a nyugati piacgazdaság között. Vállalkozói kultúrák Farkaslakán? *Erdélyi Társadalom*, 2004/2, 203–225.
- KISS M.
2008 Eltérő falukonceptiók. A turizmus és a beköltözés hatásai a falu normarendszerére, in: Nagy Katalin, S. – Orbán Annamária: *Értékek és normák interdiszciplináris megközelítésben*, Gondolat Kiadó, Budapest, 548–557.
- KORPICS M.
2000 Zarándok és turista. Gondolatok a szent helyekről a turizmus kontextusában, in: Fejős Zoltán – Szijártó Zsolt (szerk.): *Turizmus és kommunikáció*, Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, Budapest–Pécs, 167–179.
- LAKNER L.
2007 Irodalmi kultusz és hagyomány, in: Wilhelm Gábor (szerk.): *Hagyomány és eredetiség*, Néprajzi Múzeum, Budapest, 7–23.
- NIEDERMÜLLER P.
2002 Elavuló fogalmak, *Regio*, 13, 4, 138–146.
- SCHLEICHER V.
1998 Turizmus és regionalizmus, in: Fejős Zoltán (szerk.): *A turizmus mint kulturális rendszer*, Budapest, Néprajzi Múzeum, 203–219.
- SEBESTYÉN A.
2005 „Erdélybe utazni más”. A magyar turisztikai irodalom Erdély-képe, in: Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók*, Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, Budapest–Pécs, 51–68.

SIPOS L.

2006 Farkaslakán, két cserefa között... In: *Uő: Tamási Áron*, Elektra Kiadóház, h. n., 211–214.

SZABÓ Á. T.

2008 A megtartó közösségtől az elmaradt faluig – és vissza, in: Ilyés Sándor – Jakab Albert Zsolt – Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Lenyomatok 7*, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 99–128.

Oamenii vin... și pentru Tamási, și pentru alte lucruri
Turismul în Lupeni (jud. Harghita)

(Rezumat)

Turismul este un fenomen comun și acceptat. Totuși numai puțini au examinat condițiile în care turismul a dezvoltat și efectele acesteia asupra comunității în care apare omul străin și curios: turistul. În lucrare am urmărit să dau răspunsuri la aceste întrebări, luând în considerare doar un singur sat, Lupeni (jud. Harghita). Datorită întrepătrunderii turismului cultural cu cel etnic, aici s-a dezvoltat un turism de succes, schimbând viața locuitorilor. În timpul cercetării am urmărit procese destul de interesante. După părerea mea, în afară de interesele personale, actualitatea și modernitatea subiectului justifică și ele cercetarea efectuată.

People keep coming... for Tamási, for other things as well
Tourism in Farkaslaka (Lupeni, Harghita county)

(Abstract)

Tourism is a common and accepted phenomenon. However, only few have examined the conditions under which tourism developed and its effects on the community in which the foreign sightseer appears: the tourist. In my paper I aimed to answer these questions, taking into account only one village, Farkaslaka (Lupeni, Harghita county). Owing to the fact that cultural and ethnical tourism came into contact, a very successful tourism has developed in this village, changing the life of its inhabitants. During the research I observed rather interesting processes, however, beside the personal interests, the actuality and modernity of the topic also justifies my research.

1. ábra Tamási Áron emlékmű. (A szerző felvétele, 2008)

2. ábra Tamási Áron Emlékház. (A szerző felvétele, 2008)

3. ábra Az emlékház udvara. (A szerző felvétele, 2008)

4. ábra Az úton kézimunkákat áruló ember. (A szerző felvétele, 2008)

5. ábra Az országút mellett áruló emberek. (A szerző felvétele, 2008)